

і стратегічних $r=0,68$). Це свідчить про вагомий взаємозв'язок умінь різних ієрархічних рівнів.

Список використаних джерел

1. Степанюк А. В. Формування цілісних знань школярів про живу природу: Монографія. Вид. 2-ге, переробл. й доповн. Тернопіль: Вид-во «Вектор», 2012. 228 с.
2. Ягенська Г. В. Сутність та особливості формування дослідницьких умінь учнів основної школи в процесі вивчення біології. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2010. № 1. С.120–126.

БУЛІНГ ТА КОНФЛІКТ: СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ

Калинчак В.С., Сеньовська Н.Л.

У 2019 р. вступили в силу норми закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)», у якому чітко визначено поняття булінгу: «це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [3, с. 33]

«Булінг» – це англійське слово, яке перекладається як «цькування», «залякування», «знуцання». На жаль найчастіше він зустрічається саме у підлітковому середовищі: в школах, училищах, коледжах тощо. Дослідники (перш за все психологи та педагоги) вважають, що булінг – одна з найактуальніших проблем неповнолітніх у сучасному суспільстві. Типовими ознаками булінгу є систематичність (повторюваність), наявність сторін (кривдник, потерпілий і спостерігачі), наслідки (психічна та/або фізична шкода, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересами кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого). Різновидами булінгу є фізичний, психологічний, економічний, сексуальний, кібербулінг. «Додатковим фактором, що сприяє виникненню та розвитку булінгу в школі, є нездатність, а в деяких випадках і небажання вчителів вирішувати цю проблему» [1, с. 635].

Не всі конфлікти між підлітками можна трактувати як булінг. Дослідники [2; 5] виділили кілька важливих відмінностей:

1. *Тривалість у часі*. Цькування – це тривалі, повторювані дії, а одинична сутичка між учасниками булінгом вважатися не може.

2. *Типи учасників*. У контексті знуцання вони фіксовані: кривдник, жертва, свідок, помічник хулігана, захисник жертви тощо. Змінювати ролі складно. Крім того, це спільний процес і глядачі теж приймають участь, як і кривдник з потерпілим. А от конфліктні ситуації часто виникають спонтанно і той, хто минулого разу був об'єктом невдоволення, наступного може сам упевнено провокувати сварку. Свідки, як правило, не є сторонами конфлікту.

3. *Нерівність сил*. При конфлікті обидві сторони можуть захищати свої позиції тим чи іншим способом, використовуючи інших як ресурс (симетрія), тоді як у булінгу лише одна сторона «володіє» правами, а інша, як правило, «позбавлена» прав діяти, дуже потребує допомоги та підтримки інших осіб (асиметрія).

4. *Зумисність завданої шкоди*. Конфлікт не завжди запланований. Ним часто можна скористатися як способом визначити потреби сторін. Учасники конфлікту бажають, перш за все, домогтися бажаного. Булінг же має на меті нанести щонайбільше більше фізичних і душевних випробувань іншій людині.

5. *Обсяг шкоди*. Буває, що, дійшовши згоди після конфлікту, підлітки стають друзями. Глядачі, загалом, рідко відчують негативні наслідки. Булінг же завдає шкоди всім сторонам: і жертві, й нападнику, і свідкам. Причому це стосується як фізичного, так і психічного здоров'я.

До прийняття змін до законів щодо протидії булінгу (цькуванню) відповідальності за його вчинення в Україні не існувало зовсім. Сьогодні ж запроваджено адміністративну відповідальність за булінг, тобто штраф від 850 до 1700 грн. [4]. На мою думку, це досить солідна сума, аби змусити кривдника переглянути свої методи «розваг».

Список використаних джерел

1. Аль-Зубейді Р. С., Нагорняк О. А. Булінг як соціальне явище у школі. *Соціологічні дослідження політичних, правових та суспільних процесів*. 2022. № 4. С. 635–638.
2. Барліт А. Форми і методи подолання соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. *Горизонти освіти*. 2012. № 2. С. 44–46.

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 5. С.33. URL: <https://bit.ly/3LCZ95d> (дата звернення – 24.02.2023).
4. Стаття 173-4. Булінг (цькування) учасника освітнього процесу. *Кодекс України про адміністративні правопорушення*. Протокол UA. URL: <https://bit.ly/3VBrKnM> (дата звернення – 24.02.2023).
5. Хараджи М., Пархомович В. Особливості шкільного булінгу в підлітковому середовищі. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Психологія, Медицина»*. 2022. № 11 (16). С. 348–355. URL: <https://bit.ly/42bWoih> (дата звернення – 24.02.2023).

ІСТОРИЯ ВИВЧЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ФІЛОГЕНЕЗУ КЛАСУ ПЛАЗУНИ (*REPTILIA*)

Когут В.І., Шевчик Л.О.

Сучасні уявлення про філогенез плазунів зазнали стрімкого розвитку. Сама ж проблема знаходить все більше прихильників серед провідних науковців світу: Лосос Дж., Арнольд Е., Бертон Дж., Авайс Дж., Дево Б., Дюпре А., Бур Р., Коггер Г, та України: Щербак Н., Щербань М., Соболенко Л., Загороднюк І. Не викликає сумніву той факт, що подальше вивчення проблеми дозволить знайти відповіді на більшість запитань щодо еволюції тваринного світу і, перш за все, – класу Плазуни (*Reptilia*). У той же час, як свідчить аналіз доступних літературних джерел, тема щодо вивчення різноманіття та філогенезу класу Плазуни залишається недостатньо вивченою з палеонтологічної точки зору, а саме – вивчення філогенезу, що обумовлює актуальність обраної нами теми дослідження [3]. Не дивлячись на тривалий історичний розвиток класу (початок якого датується верхнім карбоном 280-300 млн. р. тому), на думку Зіненко А. (2006) на сьогодні клас залишається важливим індикатором стану довкілля і є перспективним об'єктом філогенетичних досліджень [4].

Починаючи ХХ ст., проблема походження класу Плазуни вивчалася доволі активно. Так, Браунер О. (1907) вивчав походження та видове представлення ящірок. Філогенетичні зв'язки ящірки лучної (*Darevskia praticola*) входили у сферу наукових інтересів Андреева І. (1953). Нікітенко М. (1959) досліджував морфо-анатомічні особливості полоза ескулапового (*Zamenis longissimus*) у порівнянні з більш древніми видами. Подібні дослідження Н. Щербака (1980), М. Щербаня (1988), В. Мартинова (2006), І. Скільського (2007), Т. Гринчишина (2008) стали базовими